

УДК 342.951

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1\(23\)-222-229](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1(23)-222-229)

Лесько Наталія Володимирівна доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та кримінального права Інституту права, психології та інноваційної освіти, Національного університету «Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0002-1790-8432>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: МЕХАНІЗМИ ТА ЕФЕКТИВНІ МОДЕЛІ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз міжнародного досвіду протидії корупції крізь призму ефективних механізмів та інституційних моделей, що застосовуються у різних країнах світу. Обґрунтовано, що корупція залишається однією з ключових соціально-економічних та політичних проблем сучасності й становить серйозну загрозу демократії, верховенству права, соціальному прогресу та національній безпеці України.

Проаналізовано показники сприйняття корупції в країнах Європейського Союзу та наведено результати соціологічних досліджень Eurobarometer, які засвідчують високий рівень суспільного усвідомлення проблеми корупції. Окрему увагу приділено державам, які за рейтингом Transparency International у 2025 році визнані найменш корумпованими, зокрема Данії, Фінляндії, Сінгапуру, Новій Зеландії, Норвегії, Швейцарії та Швеції.

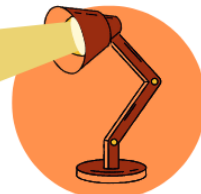
Систематизовано основні чинники ефективної протидії корупції: наявність кримінальної відповідальності за корупційні злочини, функціонування антикорупційного законодавства, активне залучення громадянського суспільства, прозорість діяльності органів влади, належний рівень оплати праці державних службовців та політичну волю керівництва держави.

Проаналізовано національні моделі боротьби з корупцією на прикладі Данії, Швеції, Фінляндії, Канади, США, Китаю, Франції, Японії та Сінгапуру. Розкрито особливості кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, а також превентивні механізми, зокрема фінансовий контроль, декларування доходів, діяльність ЗМІ та громадських організацій.

Підкреслено, що жодна держава не є повністю захищеною від корупції, а ключову роль у її подоланні відіграють політична воля, системна державна політика та формування антикорупційної культури в суспільстві.

Ключові слова: корупція, протидія корупції, антикорупційне законодавство, протидія корупції, зарубіжний досвід.

Lesko Nataliia Volodymyrivna Doctor of Law, Professor of the Department of International and Criminal Law, Institute of Law, Psychology and Innovative Education, Lviv Polytechnic National University, <https://orcid.org/0000-0002-1790-8432>

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN COMBATING CORRUPTION: MECHANISMS AND EFFECTIVE MODELS

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of international experience in combating corruption through the prism of effective mechanisms and institutional models applied in various countries around the world. It is substantiated that corruption remains one of the key socio-economic and political problems of modern society and poses a serious threat to democracy, the rule of law, social progress, and the national security of Ukraine.

The indicators of corruption perception in the countries of the European Union are analyzed, and the results of sociological surveys conducted by Eurobarometer are presented, which confirm a high level of public awareness of the corruption problem. Special attention is paid to the states that, according to the Transparency International ranking in 2025, were recognized as the least corrupt, in particular Denmark, Finland, Singapore, New Zealand, Norway, Switzerland, and Sweden.

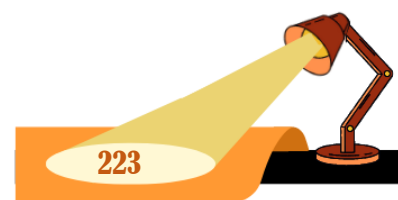
The main factors of effective anti-corruption policy are systematized, including the existence of criminal liability for corruption-related crimes, the functioning of anti-corruption legislation, active involvement of civil society, transparency of public authorities, an adequate level of remuneration for civil servants, and the political will of state leadership.

National models of combating corruption are analyzed using the examples of Denmark, Sweden, Finland, Canada, the United States, China, France, Japan, and Singapore. The specifics of criminal liability for corruption offenses as well as preventive mechanisms, including financial control, income declaration, activities of the mass media, and public organizations, are revealed.

It is emphasized that no state is completely protected from corruption, and the key role in overcoming it is played by political will, a systematic state policy, and the formation of an anti-corruption culture in society.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, anti-corruption legislation, combating corruption, foreign experience.

Постановка проблеми. Боротьба з корупцією виступає одним із визначальних факторів стабільного економічного зростання та формування довіри громадян до органів публічної влади. Впродовж останніх років, аналізуючи політичний, економічний і соціальний стан України, спостерігається суттєве розширення масштабів корупції та посилення її негативного впливу на ключові сфери функціонування держави й суспільства.

Метою статті є комплексний аналіз міжнародного досвіду протидії корупції, виявлення ефективних механізмів та інституційних моделей боротьби з корупційними проявами у різних державах.

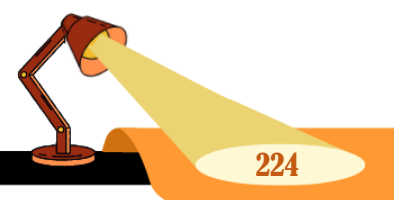
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції були предметом наукових досліджень Кротюк О.М., Наливайко Л.Р., Марченко О.В, Собакарь А.О., Швидкий Я.Ю.

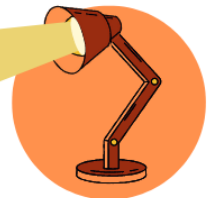
Виклад основного матеріалу. Відомо, що корупція є однією з основних соціальних, економічних і політичних проблем сучасності. Незважаючи на кардинальні заходи, які здійснюються світовим співтовариством по запобігання і протидії цьому соціальному явищу, подолання корупції залишається надзвичайно актуальним, важливим та нагальним завданням органів державної влади, місцевого самоврядування та всього громадянського суспільства. Розв'язання цієї проблеми значною мірою стосується й України, оскільки корупція становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці [1, с.39]. 68% європейців вважають, що корупція є поширеним явищем у їхній країні. Про це говорять дані соціологічних опитувань Eurobarometer. Водночас лише 2% опитаних особисто піддавались корупції, а 3% – були свідками корупційних дій. Країни ЄС дуже відрізняються одна від одної як за станом корупції, так і за методами боротьби з нею [2].

Країнам, які в 2025 р. за рейтингом Всесвітньої організації *Transparency International* зарекомендували себе як найменш корумповані, вдалося створити ефективний механізм боротьби з корупцією. До таких країн належать: Данія, Фінляндія, Сінгапур, Нова Зеландія, Норвегія, Швейцарія, Швеція [3]. Досі вченими не визначалися критерії, за якими можна було б порівняти між собою країни з однаковим рівнем корупції та надати перевагу певній системі подолання цього явища.

У літературі виокремлюють наступні чинники протидії корупції у країнах світу: наявність у державі спеціалізованого антикорупційного органу; існування кримінальної відповідальності за такі види злочинів; активне залучення населення та громадян до заходів боротьби з корупцією; впровадження етичного кодексу або інших етичних норм для державних службовців; встановлення високої заробітної плати державних службовців порівняно з іншими верствами населення; розробка та дієвість антикорупційного законодавства; політична воля уряду для проведення відповідних реформ.

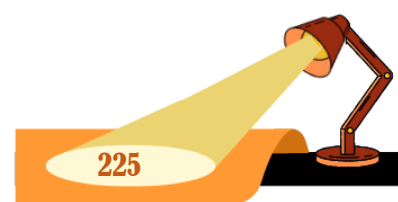
У багатьох державах світу створені та функціонують спеціалізовані органи з різноманітними функціями – превентивною, репресивною, координаційною, дослідницькою тощо, однак оцінити ефективність їх роботи, а також порівняти їх проблематично, насамперед через національні, культурні, правові, адміністративні особливості кожного з них. Водночас зауважимо, що в Данії,

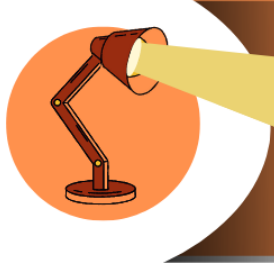

Швеції та Фінляндії, найбільш благополучних країнах у плані корупції, немає спеціалізованих антикорупційних органів. Більше того в цих державах корупція не розглядається як така, що становить значну небезпеку для суспільства. Наприклад, у Швеції не існує навіть будь-яких спеціальних урядових програм щодо боротьби з корупцією. Відповідальність за корупційні злочини та хабарництво передбачена загальним шведським законодавством, зокрема, Кримінальним кодексом, Кодексом про судочинство, Актом про аудит та іншими законодавчими і підзаконними актами або нормами міжнародних організацій, насамперед, Інтерполом. У Данії також не передбачено окремого пакета антикорупційних законів, однак щодо злочинів подібного характеру відповідні статті включено до датського кримінального законодавства. Данії притаманна інформаційна прозорість державних структур, які ухвалюють рішення відносно того чи іншого питання, і свобода доступу преси до документів, на яких ці рішення ґрунтуються. У цій країні лише запроваджено ключові державні та приватні антикорупційні ініціативи, пов'язані з бізнесом та запропоновані суспільними організаціями.

Щодо кримінальної відповідальності за корупційні діяння в інших країнах, то, наприклад, Кримінальний кодекс Канади прирівнює хабарництво до порушення Конституції та державної зради. Кримінальному покаранню підлягає як особа, яка отримала хабар, так і особа, яка дала його. Норми конституційного права Канади спрямовані як проти залежності парламенту від бізнесу, так і проти використання депутатами службового становища в корисливих цілях. Кримінальному переслідуванню за хабарництво в США, як і в Канаді, піддаються не тільки ті, хто одержує хабарі, але й ті, хто їх дає. У Зводі законів США чітко визначено, які категорії посадовців вважаються особами, що одержують хабарі. Відповідальність за давання хабара поширюється на усіх, хто дає, пропонує, обіцяє будь-що цінне публічному посадовцю або кандидату на цю посаду з протиправною метою. Важливо, що покаранню за хабарництво, разом із працюючим, підлягає як колишній, так і майбутній службовець, щодо якого здійснюється попередня перевірка [4]. В основі антикорупційної стратегії Китаю лежить превалювання репресивних засобів впливу. З цією метою в 2003 р. був створений Антикорупційний комітет, який займається не тільки розслідуванням корупційних злочинів, за які передбачено смертну кару, а й виконує також виконавчі функції. Досить сказати, що цей Комітет «підвів під розстрільну статтю» близько 1 200 чиновників різних рангів, частина з них покінчила життя самогубством. Понад вісім тисяч осіб із цих причин виїхали з країни. Французьке законодавство приділяє більше уваги адміністративним, а не кримінальним заходам покарання. При цьому переслідується головна мета – недопущення «поєднання особистих фінансових інтересів та виконання посадових функцій державного службовця». У Кримінальному кодексі Фінляндії за здійснення

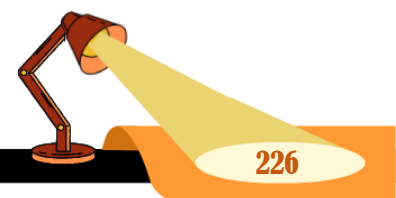

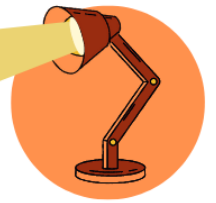

державними посадовими особами злочинів передбачено різні покарання: від штрафу до двох років позбавлення волі (зі звільненням з посади, заборобою займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох місяців до чотирьох років за наявності обтяжуючих обставин). Вони призначаються за такими складами злочинів: отримання державною посадовою особою хабара або примус до його давання; зловживання посадовими повноваженнями; службовий підлог; фальсифікація доказів; підкуп з метою спонукання до давання неправдивих свідчень або навмисно неправильного перекладу офіційного тексту тощо [4]. У 2001 р. Фінляндія стає першою державою у світі, де немає корупції в державних органах. Ці досягнення підтверджені й іншими дослідженнями. За рік у Фінляндії розглядається всього декілька справ щодо обвинувачення у хабарництві та щодо давання хабарів. При цьому хабарем вважають, наприклад, факт спеціально організованого обіду з представниками сторони, з якою проводиться зустріч. Суд вважає, що цей факт може підірвати довіру до організації, яку представляє організатор зустрічі, а також до офіційної влади. Подібне рішення Верховного суду одного разу стало прецедентом для визначення того, що можна вважати хабаром.

Японське законодавство кваліфікує кримінальним злочином дії політиків, що лобіюють за винагороду від зацікавленої особи вигідне для неї рішення шляхом впливу на державних, муніципальних службовців, а також юридичних осіб з 50% капіталу держави або місцевого самоврядування [4].

Отже, кримінальна відповідальність за корупційні діяння є обов'язковим чинником боротьби з цим явищем для всіх країн. Залучення населення та громадських організацій активно проводять Сінгапур, Данія, США, Нідерланди, Швеція, Фінляндія, Ізраїль, тобто розвинені країни, які практично подолали корупцію. Засоби масової інформації Фінляндії є одним із потужних факторів контролю, тому що після публікації матеріалів у ЗМІ одразу ж йде реакція уряду. Головна ідея антикорупційної політики Сінгапуру, країни, яка стала блискучим прикладом подолання корупції для всіх країн світу, що є темою для окремого розгляду, полягає в «прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість особи здійснювати корумповані дії». Це досягається за рахунок цілої низки антикорупційних принципів, зокрема: 1) оплата праці державних службовців здійснюється відповідно до середньої заробітної платні успішно працюючих у приватному секторі осіб; 2) контрольована щорічна звітність державних посадовців про їх майно, активи і борги (прокурор має право перевіряти будь-які банківські, акціонерні та розрахункові рахунки осіб, підозрюваних у порушенні Акта про запобігання корупції); 3) принциповість у справах про корупцію стосовно високопоставлених урядовців для підтримки морального авторитету непідкупних політичних лідерів; 4) ліквідація зайвих адміністративних бар'єрів для розвитку економіки [5]. У Швеції одним із

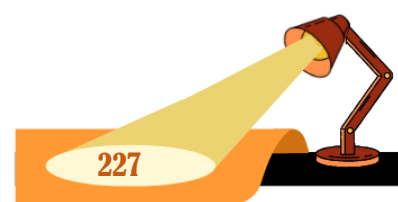

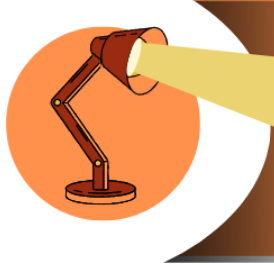
наслідків модернізації країни став комплекс заходів, спрямованих на усунення меркантилізму. Відтоді державне регулювання стосувалося більше домашніх господарств, ніж приватних підприємств, і ґрунтувалось на стимулах (через податки, пільги і субсидії), а не на заборонах і дозволах. Було відкрито доступ до внутрішніх державних документів і створено незалежну та ефективну систему правосуддя. Одночасно шведський парламент і уряд встановили високі етичні стандарти для адміністраторів і стали домагатися їх виконання. Через декілька років чесність стала соціальною нормою серед бюрократії. Заробітні плати високопоставлених чиновників спочатку перевищували заробітки робітників у 12–15 разів, проте з часом ця різниця знизилася до двократної. Нині Швеція має один із найнижчих рівнів корупції в світі [5].

Заходам профілактики та попередження приділяється значна увага в Австрії, Бельгії, Данії, Нідерландах, Сінгапурі, США, Німеччині, Франції, Словенії, Македонії, Албанії, Бельгії, Ізраїлі, Китаї, Японії. Так, в Австрії існує консультативна служба запобігання злочинності, яка має 143 регіональні бюро, у Бельгії – Вища профілактична рада, в Данії – Вища рада профілактики, до якої входить 46 організацій. У США в межах Національної ради створено профілактичні служби, які об'єднують понад 100 громадських і державних організацій. Вони систематично аналізують стан справ у сфері запобігання злочинності та дають належні рекомендації урядовим структурам для ухвалення відповідних рішень [6]. Уряд Нідерландів приділяє підвищену увагу заходам, спрямованим на запобігання та попередження корупції в державному апараті, особливо в судових органах. У державі створено ефективну систему нагляду за діяльністю представників судової влади, важливу роль у якій відіграє інститут добровільних інформаторів, які повідомляють правоохоронним органам про випадки підкупу посадових осіб, що стали їм відомі. Відповідно до законодавства країни встановлено суворі санкції щодо осіб, які здійснюють підкуп суддів. Особа, яка дає хабар або пропонує судді будь-які послуги з метою впливу на процес розгляду справи, підлягає тюремному ув'язненню на термін до шести років або великому грошовому штрафу. Ці ж дії, спрямовані на лобіювання конкретного рішення у кримінальній справі, караються позбавленням волі на строк до дев'яти років. Особи, які отримали хабар, відсторонюються від виконання своїх обов'язків без права подальшої роботи в судових органах або перебування на державній службі і також переслідуються в кримінальному порядку.

Зауважимо, що у науковій літературі спеціалізовані інститути в боротьбі з корупцією поділяють на:

1. Багатоцільові органи в боротьбі з корупцією. Прикладами є Гонконг, Сінгапур, Латвія, Литва, Австралія, Ботсвана, Уганда, Корея, Таїланд, Аргентина, Еквадор. Ця модель є найяскравішим прикладом універсального підходу

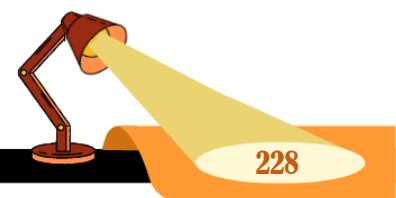

до вирішення проблеми корупції – поєднання в межах однієї установи превентивної та репресивної функцій. Установи, що належать до цього типу, виконують такі завдання: ведення слідчої діяльності, розробка політики у сфері боротьби з корупцією, аналітична діяльність, допомога в попередженні злочинів, взаємодія з громадянським суспільством, збір та аналіз інформації, моніторинг процесу виконання програми в боротьбі з корупцією. При цьому в більшості випадків кримінальне переслідування є окремою функцією в межах агентств, створених з метою забезпечення утримання від вчинення корупційних діянь (за умови надання спеціалізованому інституту потрібних повноважень і незалежності).

2. Інститути в структурі правоохоронних органів, включаючи спеціалізовані прокурорські служби (наприклад, Іспанія, Румунія і Хорватія); спеціалізовані поліцейські служби (наприклад, Бельгія, Норвегія, Угорщина, Велика Британія, Німеччина). До цього типу належать антикорупційні інститути різної спеціалізації: 1) з проведення оперативно-розшукової діяльності; 2) слідчі органи кримінального переслідування злочинів, пов'язаних із корупцією; 3) інститути, які мають повноваження як щодо ведення оперативно-розшукової, так і слідчої діяльності у зв'язку з розслідуванням корупційних злочинів. Це правоохоронні органи, які в деяких випадках виконують превентивні, координаційні та дослідницькі функції. Це найпоширеніша модель антикорупційного відомства в країнах Західної Європи.

3. Інститути з попередження корупції, розробки політики і координації зусиль у сфері боротьби з корупцією (Франція, Словенія, Македонія, Албанія, Мальта, Сербія, Чорногорія, США, Індія, Філіппіни, Болгарія, Австрія, Бельгія, Данія). Ця модель охоплює інститути, які виконують одну або декілька превентивних функцій: дослідження корупції як соціального явища, виявлення факторів, які сприяють корупції, моніторинг і координація заходів щодо виконання антикорупційних програм і планів дій, перегляд та підготовка правових актів у цій сфері; контроль у сфері конфлікту інтересів і декларування майна державними службовцями, вироблення і впровадження кодексів етики; сприяння у проведенні навчання; консультування з питань етики на державній службі; підтримка міжнародного співробітництва і заходів щодо взаємодії з громадянським суспільством [173].

Висновки. Жодна соціально-політична чи економічна система не може бути повністю захищеною від корупції. Відмінності між державами у цьому контексті визначаються не фактом наявності або відсутності корупції, а її поширеністю, специфікою корупційних практик та ступенем впливу на економічні, політичні, правові й інші сфери суспільного життя. Ключову роль у протидії корупції відіграють, з одного боку, рішуча політична воля керівництва держави, а з іншого – послідовна комплексна робота з громадянами, спрямована на формування антикорупційної культури та повної нетерпимості до корупційних проявів у суспільстві.

Література:

1. Біленчук П.Д., Лихова С.Я. Новітня національна антикорупційна стратегія: особливості формування та реалізації. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали V Міжнар. Наук.- практ. Конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. Акад. Внутр. Справ, 2020. Ч. 1. С. 38–40.
2. Боротьба з корупцією: чого вчить досвід ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/3/7083870/>.
3. Corruption Perceptions Index https://www.transparency.org/en/cpi/2024?utm_source=chatgpt.com
4. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією . URL:<http://uspishna.ukraina.com.ua/uk/strategy/69/244.html>.
5. Сінгапурська стратегія боротьби з корупцією. URL: <http://uk.wikipedia.org>.
6. Корупція і організована злочинність – найбільше зло світової цивілізації. URL: mndc.naiu.kiev.ua/krok/2001/17/17-2.htm.
7. Клеменчич Горан. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей [Електронний ресурс] / Горан Клеменчич, Янек Стусек, Інеса Гайка / Організація економічного співробітництва і розвитку; Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf>.

References:

1. Bilenchuk P.D., Lykhova S.Ya. Novitnia natsionalna antykoruptsiina stratehiia: osoblyvosti formuvannia ta realizatsii. Realizatsiia derzhavnoi antykoruptsiinoi polityky v mizhnarodnomu vymiri [Tekst] : materialy V Mizhnar. Nauk.- prakt. Konf. (Kyiv, 9–10 hrud. 2020 r.) : u 2 ch. / [redkol.: V. V. Cherniei, S. D. Husariiev, S. S. Cherniavskyyi ta in.]. Kyiv : Nats. Akad. Vnutr. Sprav, 2020. Ch. 1. S. 38–40. [in Ukrainian].
2. Borotba z koruptsiieiu: choho vchyt dosvid YeS. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/3/7083870/>. [in Ukrainian].
3. Corruption Perceptions Index https://www.transparency.org/en/cpi/2024?utm_source=chatgpt.com
4. Chepeliuk V. Dosvid zarubizhnykh krain u borotbi z koruptsiieiu . URL:<http://uspishna.ukraina.com.ua/uk/strategy/69/244.html>. [in Ukrainian].
5. Sinhapurska stratehiia borotby z koruptsiieiu. URL: <http://uk.wikipedia.org>. [in Ukrainian].
6. Koruptsiia i orhanizovana zlochynnist – naibilshe zlo svitovoi tsyvilizatsii. URL: mndc.naiu.kiev.ua/krok/2001/17/17-2.htm. [in Ukrainian].
7. Klemenchich Horan. Spetsializovani instytutsii z borotby proty koruptsii: ohliad modelei [Elektronnyi resurs] / Horan Klemenchich, Yanek Stusek, Inesa Haika / Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobotnytstva i rozvytku; Merezha borotby proty koruptsii dlia krain Skhidnoi Yevropy i Tsentralnoi Azii. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf>. [in Ukrainian].

